

Politisk kronik 1.halvår 2003

Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Ved årsskiftet stod det efterhånden mere og mere klart, at en militær aktion mod Irak nærmede sig. Den internationale udvikling skal ikke gennemgås her. Det for den danske politisk-parlamentariske situation relevante spørgsmål var, om Danmark aktivt skulle deltage i en militær aktion og i givet fald, om det så krævede vedtagelsen i Sikkerhedsrådet af en ny FN-resolution ud over de allerede vedtagne 687 (vedtaget 1991) og 1441. Sidstnævnte var vedtaget den 8. November 2002 og krævede en genoptagelse af våbeninspektionen. Ifølge resolutionen skulle FN have øjeblikkelig, uhindret og betingelsesløs ret til at søge overalt i Irak, hvor der var mistanke om opbevaring eller fremstilling af masseødelæggelsesvåben, herunder også i Sadam Husseins paladser. Irak skulle endvidere gøre rede for, hvilke biologiske og kemiske våben det besad. Våbeninspektørerne skulle genoptage deres arbejde senest den 23. december 2002.

Den 30. januar offentliggjorde statsminister Anders Fogh Rasmussen og syv andre regeringschefer i EU et åbent brev i en række internationale medier, hvori de udtrykte støtte til USA's kamp mod terrorisme og masseødelæggelsesvåben. Det politisk betydningsfulde var, at hverken Frankrig eller Tyskland var medunderskrivere. Dermed blev uenigheden i EU om holdningen til USA og en krig mod Irak manifest. Oppositionen i Danmark, på nær Dansk Folkeparti, fandt det stærkt kritisabelt, at regeringen hermed sendte et signal, der dels kunne vanskeliggøre bestræbelserne for, at EU-landene skulle have en fælles udenrigspolitik i dette spørgsmål såvel som generelt, dels såede tvivl om, hvorvidt

regeringen fortsat ville forfølge FN-sporet, altså kræve, at der vedtoges en ny resolution i Sikkerhedsrådet. Uden Frankrigs tilslutning ville det grundet dets vetoret blive umuligt.

Utilfredsheden kom til udtryk på Det Udenrigspolitiske Nævns møde den 31. januar. Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Kristeligt Folkeparti, som hidtil havde været en del af det brede udenrigspolitiske flertal, ville ikke umiddelbart støtte, at Danmark gav et tilsagn om at sende danske jægersoldater og ubåden Sælen til fronten, men de støttede fortsat, at Danmark deltog i en FN-godkendt krig. Mogens Lykketoft erklærede, at der hermed var sendt et signal til regering om, at den nu måtte beslutte sig for, om den ville føre udenrigspolitik alene med Dansk Folkeparti eller fastholde det brede flertal. Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten stilling var et klart nej til krig under alle omstændigheder. Kun Dansk Folkeparti støttede regeringen på det foreliggende grundlag.

Den 17. marts opgav FN-diplomatiet endegyldigt at finde en løsning, der kunne vinde tilslutning fra alle stormagterne i Sikkerhedsrådet. Der ville derfor ikke blive vedtaget nogen ny resolution. Regeringen traf herefter beslutning om at deltage i krigen med korvetten Olfert Fischer og ubåden Sælen. Jægerkorpsen var altså blevet erstattet med korvetten i et forsøg på at imødekomme oppositionen. Regeringen fandt på baggrund af et notat fra Udenrigsministeriets Folkeretskontor, at det juridiske grundlag for krigsdeltagelsen var klarere og mere opdateret med resolution 1441, end tilfældet var, da den tidligere regering i 1998 med et bredt flertal bag

sig fandt, at der var tilstrækkelig grundlag for dansk deltagelse i en militær aktion mod Irak, en aktion som imidlertid ikke blev til noget dengang. Regeringen fastholdt med denne argumentation, at den stadig fastholdt og fulgte FN-sporet. Endvidere var det statsministerens klare opfattelse, at i en konflikt mellem diktatur og demokrati måtte man nødvendigvis vælge side og støtte demokratiet. Det var en moralsk forpligtelse, hvor man ikke kunne sejle under bekvemmelighedsflag. Forsvarsministeren meddelte, at de danske styrker ville blive udstyret med et robust mandat, der betød, at de kunne anvende magt dels til forsvar, dels for at løse en pålagt opgave.

Oppositionen bestred kraftigt, at der kunne drages paralleller til 1998, og at der ikke forelå et gyldigt folkeretligt grundlag for aktionen. Regeringen havde altså forladt FN-sporet. De mente heller ikke, at det endnu var godtgjort med sikkerhed af våbeninspektørerne, at Irak stadigvæk havde masseødelæggelsesvåben. De måtte derfor gives mere tid og en eventuel militær aktion skulle afvente deres endelige konklusioner. Diplomatiets muligheder var endnu ikke fuldt udtømte, hævdede de. Deres alvorligste anklage var, at regeringen havde brudt den brede enighed om dansk udenrigspolitik.

Ved behandlingen i Folketinget den 19. marts af regeringens beslutningsforslag var tonen under den ti timer lange debat meget hård og uforsonlig, spækket med gensidige beskyldninger om svigt, uansvarlighed og utroværdighed, alt underbygget fra begge sider med flittig brug af citater fra tidligere udtalelser. Resultatet var dog givet. Regeringens forslag, som også indeholdt en bevilling på 300 millioner kroner til humanitær hjælp, blev vedtaget med støtte fra Dansk Folkeparti. Resten stemte imod. For første gang blev danske soldater sendt i krig uden et bredt politisk flertal bag sig.

Hvor skelsættende beslutningen og uforsonlig debatten end var, lykkedes det dog for regeringen og Socialdemokratiet, da Bagdad var faldet, at forhandle sit til rette om at bidrage med mandskab til en stabiliseringsstyrke. Amerikanerne havde efter afslutningen af de direkte krigshandlinger anmodet Danmark om at bidrage med et brigadehovedkvarter, der skulle fungere som en del af en sådan stabiliseringsstyrke. Et så markant bidrag afviste Socialdemokraterne at gå med til. I stedet blev de enige om at udsende knap 400 mand, der skulle beskytte nødhjælps- og genopbygningsarbejdet i Irak. Den brede enighed blev dog ikke fuldstændig genetableret, idet Det Radikale Venstre ikke kunne tilslutte sig udsendelsen.

Alt i alt havde begivenhedsforløbet vist, at regeringen havde taget yderligere et markant skridt i retning af den aktivistiske udenrigspolitisk linie, som Danmark var slået ind på nogle år tidligere. Regeringen havde klart demonstreret et stærkt tilhørsforhold til USA, den var ikke veget tilbage for at gå imod de to store EU-lande Frankrig og Tyskland, ligesom den heller ikke var veget tilbage for at bryde det brede udenrigspolitiske samarbejde i Folketinget og alene basere beslutningen på Dansk Folkepartis stemmer. Flertallet var der, og det blev brugt. At det udenrigspolitiske samarbejde i EU havde lidt et gevaldigt tilbageslag bekom givetvis Dansk Folkeparti udmærket.

Ved årsskiftet viste det sig også, at udfaldet af kampafstemningerne på Socialdemokratiets gruppemøde den 16. december 2002 ikke varslede magsvejr for den nyvalgte partiformand Mogens Lykketoft. Og der gik da heller ikke mange uger før han igen blev udfordret. Den 4. januar meddelte partiets socialordfører Karen Jespersen, at hun trak sig fra posten. Den konkrete anledning var, at Mogens Lykketoft i en nytårsudtalelse til Ritzaus Bureau havde udtalt sig om en pensionsreform. Hendes opfattelse var, at der der-

med var handlet hen over hovedet på hende i et vigtigt socialpolitiske spørgsmål, nemlig forberedelsen af et nyt socialdemokratisk udspil til en pensionsreform. Uden ledelsens fulde opbakning mente hun ikke, at hun kunne fortsætte. Selv kaldte Mogens Lykketoft det for en misforståelse, men det stod klart, at bag hendes afgang lå en gennem lang tid opsparret utilfredshed. Hun udtalte således til pressen, at hun burde have været trådt tilbage som indenrigsminister allerede et år før valget i 2001, fordi hun ikke fik den ønskede opbakning fra partiledelsen til sin linie i udlændingepolitikken. Ydermere fik hun så oven i købet efterfølgende skylden for at være en af årsagerne til partiets valgnederlag. Hun ville ikke en gang til tage ansvar for noget, hun ikke var enig i, og derfor tog hun nu konsekvensen med det samme.

Hendes afgang gav omgående anledning til, at pressen igen kunne øse af navngivne og især anonyme socialdemokratiske kilder, som kritiserede den nye formand, og som stillede krav om, at den konstituering af gruppen, der fandt sted den 16. december, burde gå om. Det krav blev pure afvist af Mogens Lykketoft. Partiets bagland reagerede stærkt på tilløbet til en fornyet åben fløjkrig. Forretningsudvalget pålagde derfor i klare vendinger ham og gruppen, at nu skulle der skabes ro. På et gruppemøde den 7. januar blev perspektivet oprullet: Hvis socialdemokraterne blev ved med at bringe egne personer i centrum i stedet for at give plads til at diskutere politik, var der en reel mulighed for, at partiet ville havne i samme situation som De Konservative, da de optrådte med deres lammende personopgør i slutningen af 1990'erne. Gruppeledelsen blev derfor ikke ændret. Sandy Brinck blev ny socialordfører, Henrik Sass Larsen blev formand for et internt velfærdsudvalg, hvor også Karen Jespersen og Jan Trøjborg fik en plads.

Halvåret bød ikke på flere offentligt kendte interne opgør. Partiet syntes nu at have sam-

let sig om politikudvikling og -justering. Det resulterede blandt andet i et markant skifte i udlændingepolitikken, som i årevis havde været anledning til stærk uenighed i partiet og en stærkt medvirkende årsag til valgnederlaget. Den 6. maj offentliggjorde partiet et nyt integrationsudspil. Socialdemokraterne var nu kommet til den opfattelse, at det var nødvendigt at begrænse indvandringen, og accepterede de ændringer VK-regeringen havde gennemført med Dansk Folkepartis støtte. Kun på to punkter ønskede de ændringer. Det ene var, at kravet om at bo i Danmark i syv år, før man kunne få opholdstilladelse, skulle nedsættes til tre år. Det andet var, at den lavere integrationsydelse skulle afskaffes og igen erstattes af kontanthjælp. Ud over at fjerne et internt konflikt punkt søgte partiet hermed også at fjerne udlændingepolitikken fra dens fremtrædende plads på den politiske dagsorden, så der kunne blive plads til nogle for socialdemokraterne mere gunstige emner med vinderpotentiale.

Et sådant kunne være skattepolitikken, et klassisk fordelingspolitisk spørgsmål. De Konservative pressede på i regeringen for, at den skulle fremsætte et forslag til en skattereform. Venstre var mere lunkne. Skattestop ja, men skattelettelser? Den konservative leder Bendt Bendtsen havde i forbindelse med fremlæggelsen af finanslovsforslaget i august 2002 presset en erklæring igennem, hvori regeringen bekræftede, at den ville arbejde for at fremlægge forslag om, at der skulle ske en nedsættelse af skatten på arbejde fra 1. januar 2004. Det udestående spørgsmål var, hvor stort et økonomisk råderum der var til en sådan skattelettelser. Det regnedes der stadig på i januar i Finansministeriet. Dertil kom, at finansminister Thor Pedersen havde en truende sag hængende over hovedet om blandt andet overholdelsen af bopælspligten på hans landbrugsejendom (se Økonomi og Politik nr. 1 2003 side 73).

Statsminister Anders Fogh Rasmussen havde bedt Thor Pedersen om at udarbejde en skriftlig redegørelse, så han kunne svare Folketinget under forespørgselsdebatten den 21. januar. Forespørgslen var nemlig stillet til statsministeren, ikke finansministeren, som i øvrigt var til møde i Bruxelles, da debatten fandt sted. Det politisk centrale var, om et flertal fandt, at Thor Pedersen bevidst havde vildledt Folketinget og derfor måtte gå. Da Dansk Folkeparti på baggrund af sagens substans og indholdet af den afgivne redegørelse ikke ville – og som regeringens støtteparti i realiteten heller ikke kunne – gå så vidt, endte sagen med, at Folketinget udtrykte kritik – ikke kraftig kritik – af, at finansministeren ikke havde overholdt reglerne vedrørende bopælspligt og ophold i sommerhuse. Folketingets flertal konstaterede i øvrigt, at finansministeren stærkt havde beklaget dette, og at han havde tilkendegivet, at han fuldt ud ville overholde reglerne i fremtiden. Oppositionen havde ønsket stærkere kritik, men regeringen havde sit flertal i orden. Finansministeren og hans »regnedrenge« kunne nu arbejde videre med at finde det økonomiske råderum til skattelettelserne.

I udgangspunktet var de to regeringspartier ikke helt enige om, hvilke indkomstgrupper der skulle have lettet skatten. De Konservative ønskede en reduktion af mellemskatten, medens Venstre ville lette for de lavestlønnede via et jobfradrag. Der blev også demonstreret uenighed, da Bendt Bendtsen foreslog, at overførselsindkomsterne kun skulle reguleres i takt med inflationen og ikke, som ordningen var, hvor der også toges hensyn til lønudviklingen. Han fandt det nemlig urimeligt, at lavtlønsområdet havde oplevet en mindre stigning end overførselsindkomsterne. Besparselsen kunne bruges til skattelettelser på arbejdsindkomsten. Dette afvistes blankt af statsministeren og Dansk Folkeparti, blandt andet fordi det også berørte det den 21. januar indgåede brede forlig om satspuljen. Det gamle var sagt op af regeringen (se

Økonomi og Politik nr. 1 2003 side 77). Med Mogens Lykketoft i en hovedrolle var det lykkedes at indgå et nyt forlig, hvis væsentligste indhold var, at Dansk Folkeparti nu blev en del af forligskredsen samtidig med, at det accepterede de gældende spilleregler. Kun Enhedslisten stod nu uden for.

Den 27. februar offentliggjorde regeringen sit skatteudspil. Indkomstskatten skulle nedsættes med 10,6 milliarder kroner over fire år, ved at grænsen for hvornår der skulle betales mellemskat hævedes og ved at indføre et beskæftigelsesfradrag til alle i job, hvilket efter regeringens vurdering ville være et incitament til og øge gevinsten for den enkelte ved at tage et arbejde fremfor at vedblive med at være på forsørgelse. Der var dog lagt et loft ind, så fradraget højst kunne blive 7.100, når forslaget var fuldt indfaset i 2007. Finansieringen af lettelsen skulle primært ske ved at dæmpe væksten i det offentlige forbrug til 0,5 procent allerede fra 2005. Statsministeren fandt ved præsentationen, at der her var tale om et stykke danmarkshistorie, da skatten på arbejde blev lettet uden at andre skatter eller afgifter blev sat op. Bendt Bendtsen glædede sig åbenlyst over, at et af partiets mærkesager var om ikke fuldt opfyldt, nemlig en total fjernelse af mellemskatten, så dog imødekommet et godt stykke ad vejen.

Partiernes reaktioner viste, at udspillet formentlig kun kunne vedtages efter forhandlinger med Dansk Folkeparti. Partiet havde løbende været orienteret og modtog da også udspillet i generelt positive vendinger, men mødte det også med egne krav, som skulle imødekommes inden et forlig kunne slutes. Det drejede sig blandt andet om større skattelettelser til de lavtlønnede samt løfter om, at der også kunne skaffes penge til velfærdsforbedringer, herunder ældrechecken, i de kommende år. Nedsættelse af skatten på arbejde havde i flere år været et ønske fra Det Radikale Venstre, så de ville ikke på forhånd

uden videre afvise af gå i forhandlinger, nu da en proces i den retning syntes igangsat. Men ellers var der ikke meget opbakning at hente hos de andre oppositionspartier. Socialdemokraterne fremlagde den 28. februar deres eget forslag til en reform. Hovedpunkterne heri var en lettelse af skatten på arbejde med 13 milliarder kroner i 2004. Andre 5 milliarder skulle bruges til forbedringer for børnefamilier og pensionister. Finansieringen skulle blandt andet ske ved ændringer i pensionsbeskatningen, højere ejendomsskat, højere skat på erhvervslivet og aftrapning af personfradrag, børnecheck og børnetilskud med stigende indkomst. Medens regeringen fremrykkede neddæmpningen af det offentlige forbrug, betød forslaget, at Socialdemokratiet havde forladt målsætningen i den økonomiske tiårsplan »Danmark 2010« om, at væksten i det offentlige forbrug skulle ned på 0,5 procent. De fandt det ikke længere realistisk at reducere den offentlige sektor så meget.

Den obligatoriske talkrig mellem regering og opposition om dækning, underfinansiering, økonomisk ansvarlighed og social retfærdighed osv gik omgående i gang i medierne – de mange detaljer var næppe særligt pædagogisk oplysende for de fleste vælgere – alt imens regeringen og Dansk Folkeparti forhandlede et forlig på plads. Det blev offentliggjort den 2. april. Når reformen var fuldt gennemført i 2007 ville det betyde en skattelettelse på 9,6 milliarder kroner, den ene halvdel på mellemskatten, den anden via indførelsen af et jobfradrag. Dansk Folkeparti havde forhandlet en milliard kroner ud af skattelettelsen. Den skulle i stedet bruges til forbedringer på social- og sundhedsområdet samt til at gøre ældrechecken permanent. Det var De konservative, der havde måttet give sig mest i den forstand, at mellemskatten ikke blev lettet helt så meget som i regeringens udspil. Til gengæld fik partiet en anden mærkesag gennemført, nemlig en delvis neutralisering af afgifterne på den ekstraordinære

stigning i bilpriserne som følge af en EU-forordning om ens bilpriser i hele EU. En rituel »forhandlings«-runde med Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Kristeligt Folkeparti blev gennemført, selvfølgelig uden resultat.

Det politisk væsentlige ved skattereformen var, at Dansk Folkeparti nu også var blevet forligsdeltager og medansvarlig for skattepolitikken en årrække frem. Det var en politik med et indhold, som i sandhed lå endog meget langt fra det standpunkt partiet indtog på dets stiftende landsmøde i juni 1996. Her erklærede det at ville arbejde for en markant sænkning af indkomstskatten. På årsmødet i september 2000 opgav partiet kravet om en nedsættelse af personskatten til 30 procent, og nu i 2003 havde det fået beskåret regeringens udspil med en milliard kroner. Desuden havde regeringen endnu en gang demonstreret, at den havde sit flertal i orden og at den brugte det. Blokpolitik blev igen nævnt.

Det var lykkedes De Konservative at komme igennem med en skattelettelse, selvom det ikke var noget, der stod højt på Venstres dagsorden. Men balancen mellem »give and take« i regeringen skulle jo opretholdes, og det kunne man ellers godt få indtryk af, at det kneb lidt med en gang imellem i dette halvår. De Konservative var således endog meget fortørnede over, at statsministeren helt på egen hånd havde godkendt indholdet af TV-dokumentarudsendelsen »Fogh bag facaden«, der blev vist på DR-TV den 22. april. Et kamerahold havde fulgt statsministeren under EU's udvidelsesforhandlinger med de central- og østeuropæiske lande under det danske EU-formandskab. Udsendelsen viste blandt andet udenrigsminister Per Stig Møller give statsministeren fortrolige oplysninger om den tyske udenrigsministers dobbeltspil om Tyrkiets optagelse i EU. De Konservative og den øvrige opposition fandt det endog meget forkert og skadeligt for forholdet til andre stater, at en sådan sekvens blev

vist. Dertil kom det for De Konservative mest kritisable og irriterende, nemlig at udenrigsminister Per Stig Møller i udsendelsens valg af, hvad der skulle vises fra forhandlingerne, fremstod svag og inkompetent og uden nogen særlig indflydelse på forløbet og resultatet. Også Udenrigsministeriet følte sig illoyalt behandlet og det endda i en sådan grad, at ministeriets direktør følte sig foranlediget til for første gang nogen sinde at give et live interview i DR-TV. Statsministeriets tiltagende overtagelse af og indflydelse på centrale dele af udenrigspolitikken bekom ikke det selvbevidste udenrigsministerium godt.

Det skabte også problemer i forholdet mellem de to regeringspartier, da De Konservative søgte at profilere sig tydeligere. Den arbejdsmarkedspolitiske ordfører Lars Barfoed udtalte således den 6. marts, at der burde ske en stramning af efterlønsordningen, hvis der også i fremtiden skulle være råd til den offentlige velfærd. Venstre og Dansk Folkeparti afviste omgående at røre ved efterlønsordningen i denne valgperiode. Men det afholdt ikke de konservative fra at fastholde synspunktet. Et forslag om en gennemgribende reform af sundhedsvæsenet og om at tilføre sektoren ekstra milliarder kroner i de kommende år var et andet eksempel.

Forslaget blev præsenteret den 27. april på partiets formandsmøde, et møde for partiets tillidsfolk. Strategien frem til valget blev fremlagt: Vælgerne skulle overbevises om, at det var De Konservative, der var garanten for en borgerlig politik modsat Venstres mere midtsøgende linie. Da Bendt Bendtsen, vicestatsminister i VK-regeringen, i et interview i Fyns Stiftstidende den 28. april sagde, at Venstre var blevet lidt svag i koderne hvad angik de borgerlige synspunkter, og at partiet i øjeblikket var blevet Socialdemokratiet plus-minus 10 procent, eksploderede Venstres politiske ordfører Jens Rohde: Hvis De Konservative havde det så dårligt sammen

med Venstre, kunne de bare finde på noget andet at lave. De forskellige udspil fra de konservative var at ligne med at stille forslag om at privatisere månen! Det var ganske tydeligt, at der var opsparet en del frustration i forholdet mellem de to partier, Venstre over de konservatives særmeldinger og de konservative over at blive behandlet som lillebror. Et forsoningsmøde mellem statsministeren og vicestatsministeren blev afholdt den 30. april. Fornuftsægteskabet havde overstået en mindre samlivskrise.

Natten til den 11. marts døde Folketingets formand, venstrepolitikerens Ivar Hansen. Spekulationerne om, hvem der skulle være hans efterfølger, gik omgående i gang. Ville Venstre selv besætte posten eller var der kandidater fra andre partier, eksempelvis den konservative Knud Erik Kirkegaard eller den radikale Niels Helveg Petersen, der kunne samle bred støtte? Ville statsministeren bruge anledningen til at foretage en ministerrokade, til at vise storsind over for de konservative eller udsende signaler om det brede samarbejde ved at udnævne Niels Helveg Petersen, eller måske endog en socialdemokrat? Udgangen blev dog den mindst indgribende og også mest forventelige. Venstres gruppeformand Christian Mejdahl blev den 18. marts enstemmigt valgt. I hans sted blev den 58-årige Erik Larsen den 19. marts valgt til ny gruppeformand for Venstre. Rikke Hvilshøj, 32 år, var inde i billedet, men trak sig uden dramatik. Dermed undgik gruppen et kampvalg, som kunne have blotlagt en konflikt mellem de yngre reformivrige »byvenstre«-medlemmer og de lidt ældre »højskolevenstre«-medlemmer.

Også Kristeligt Folkeparti skiftede ud på gruppeformandsposten. Den 27. maj meddelte Jann Sjørnsen, at han ikke genopstillede ved den kommende folketingsvalg. Han trak sig øjeblikkelig som formand for folketingsgruppen, men ville fortsætte som politisk ordfører. Han ønskede ikke i medierne at uddy-

be baggrund for beslutningen ud over, at han var uenig med det flertal i hovedbestyrelsen, der den 24. maj havde besluttet at indstille til landsmødet i oktober at ændre partiets navn til Kristendemokraterne. Den nyvalgte parti-formand Marianne Karlsmose støttede et navneskifte, og arbejdede ihærdigt på at give partiet en mere moderne markedsføring, hvor det kristne værdigrundlag fastholdtes, men ikke skulle stå i vejen for kommunikationen med ikke-kristne, borgerlige vælgere. Det nærmeste man kom en uddybning fra Jann Sjursens side var netop, at han var uenig i den proces, der var sat i gang. Den ville efter hans opfattelse på det korte sigt føre til signalforvirring og på det lange sigt til, at partiet grundlæggende ville skifte karakter. Den gennem efterhånden nogle år rumlende debat og uenighed i partiet havde nu nået en – foreløbig? – kulmination. Som ny gruppe-formand valgtes Mogens Nørgård Pedersen.

På Enhedslistens årsmøde den 1.-2. marts drøftedes de problemer partiet havde med at markere en tilstrækkelig klar socialistisk profil efter flere år som parlamentarisk grundlag for de socialdemokratiske ledede regeringer. Strammernes forslag om, at partiet skulle kræve en minimumsaftale med Socialdemokratiet, før det pegede på en socialdemokratiske statsminister, blev dog nedstemt af de godt 250 delegerede. Flertallet mente, at det var en tom demonstration og at det var en bedre strategi at involvere sig i de folkelige bevægelser eksempelvis den nye fredsbevægelse, som voksede frem som følge af begivenhederne i Irak. Ad den vej kunne de sidende regeringer presses.

Med stemmerne 17-16 besluttede Socialistisk Folkepartis hovedbestyrelse den 15. maj at pålægge folketingsgruppen at stemme for ved 2. og 3. behandlingen i Folketinget om optagelsen af yderligere syv øst- og centraleuropæiske lande i NATO. Vedtagelsen var ikke nødvendigvis ensbetydende med, at flertallet gik ind for NATO, men den vidnede

om, at der var bevægelse i Socialistisk Folkepartis sikkerheds- og udenrigspolitiske orientering. Temaet kom til at spille en af hovedrollerne, da 350 delegerede mødtes til landsmøde den 16.-18. maj. Det holdtes på den baggrund, at partiet efter valget i realiteten havde været meget lidt interessant for flertalsdannelsen i Folketinget. For at genvinde styrke trængtes der til fornyelse og nyorientering. Hidtil havde det dog knebet med at kunne gennemføre det, da uenighederne i partiet gik på mange leder og kanter. Der var fløje for og imod EU's rolle og stillingen til forbeholdene, for og imod NATO, for og imod grønne afgifter, graden og betydningen af klassisk socialistisk kritik af kapitalismen og endelig var der uenighed mellem de unge »Børnebanden« og de ældre »de gråskæggede«. Holger K. Nielsen angreb, som det sig hør og bør, kraftigt regeringen, og der var kritik af Socialdemokratiet. Men der var også selvkritik. Den opfattelse mange efter formandens opfattelse havde af folkesocialisterne som bedrevidende og mavesure pessimister, der var bedre til at finde fejl end finde vejen frem skulle ændres til et positivt image blandt andet ved at sætte børne- og ungepolitikken højt på dagsordenen.

Under debatten om partiets nye principprogram og afstemningerne om de mere end 200 ændringsforslag til det af ledelsen fremlagte forslag, led fornyerfløjen og Børnebanden sammen med partiformanden og folketingsgruppens ledelse et nederlag. De ønskede en formulering om, at frivilliges deltagelse i offentlige opgaver kunne løse mange af de politiske og økonomiske dilemmaer. Socialordfører Villy Søvnal tog endog meget kraftigt afstand fra forslaget, som efter hans opfattelse gik finansminister Thor Pedersens ærinde ved at åbne op for, at private tog over, når det offentlige sparede. Traditionalisterne fik fjernet den formulering. Derimod var der bred opbakning til, at NATO skulle afvikles, og at EU i stedet skulle spille en rolle i skabelsen af international sikkerhed og stabilitet. EU

skulle ikke udvikle sig til et militært modstykke til USA, men USA's altdominerende stilling – senest demonstreret under Irak-krigen – nødvendiggjorde en styrkelse af det europæiske sikkerhedspolitiske samarbejde i den bløde variant. Et forslag om, at de danske forbehold skulle fastholdes og udbredes, blev ikke vedtaget. USA's dominans og EU's udvidelse mod øst blev angivet som nogle af de væsentligste forklaringer på, at Socialistisk Folkeparti nu havde bevæget sig mod en klart mere positiv holdning til EU. Det havde været en lang proces – indledt i slutningen af 1980'erne – at flytte partiet fra decideret EU modstand og krav om udmeldelse til nu at gå ind for et styrket EU på centrale politikområder. Socialistisk Folkepartis hele EU-politik, forbeholdene og den kommende EU-forfatningstraktat, skulle i øvrigt behandles på et EU-landsmøde til oktober 2003.

Da ingen i Socialistisk Folkepartis ledelse eller hovedbestyrelse var på valg, gav årsmødet ikke en statusopgørelse over de forskellige fløjes indbyrdes styrkeforhold. Forløbet og vedtagelserne viste dog, at Børnebanden ikke var kommet styrket ud af Store Bededagsferien, medens formandens position var uantastet. De vigtigste formuleringer i det nye principprogram havde han og den øvrige ledelse fået tilslutning til. Teksten var holdt i principielle vendinger uden mange konkrete forslag. Grundlæggende fastholdt partiet de socialistiske og grønne værdier og ville arbejde for en revolutionær proces, hvor et flertal i befolkningen gradvist afskaffer kapitalismen. Det vigtigste nye var, at EU nu indgik som en del af partiets strategi for et bedre samfund.

Som noget relativt nyt i dansk politik udviklede der sig i sidste del af halvåret en politisk strid om Kirkeministeriet, et ministerium som traditionelt havde levet en meget tilbagetrukket og rolig tilværelse væk fra offentlighedens søgelys. Anledningen var en beretning fra Rigsrevisionen, som indeholdt en al-

vorlig kritik. Den konkluderede, at kirkeminister Tove Fergo ad flere omgange havde givet mangelfulde informationer til Folketingets kirkeudvalg. Rigsrevisionen vurderede, at ministeriets økonomistyring og budgetplanlægning var utilfredsstillende, og at der var rod i forvaltningen af folkekirkens fællesfond, som blandt andet finansierede præstelønningerne og udviklingen af den nye elektroniske kirkebog for knap en milliard kroner. Det var endvidere kritisabelt, at der efter ministeriets udtrykkelige pålæg var bogført i strid med gældende regler. Tove Fergo erklærede, at hun var uvidende om disse forhold. Hun ville derfor iværksætte en advokatundersøgelse af arbejdsgangen i ministeriet og rettede dermed søgelyset mod embedsmændene. Desuden fremhævede hun, at en stor del af problemerne havde hun arvet fra sine forgængere. For at få orden på økonomistyringen bad hun endvidere om assistance fra Finansministeriet.

Oppositionen interesserede sig selvfølgelig især for de mangelfulde oplysninger til Kirkeudvalget. Kirkeministeren måtte derfor den 7. maj besvare spørgsmål i Folketinget. Hun bedyrede, at hun havde fortalt alt, hvad hun vidste. Dette blev stærkt betvivlet af spørgerne med henvisning blandt andet til et brev, som biskoppen i Haderslev Niels Henrik Arendt havde sendt til ministeren og Kirkeudvalget, hvori han fastslog, at både Fællesfondens økonomiske problemer og den kreative bogføring var blevet drøftet på møder mellem ministeren og biskopperne flere gange i løbet af 2002. Den 21. maj var hun kaldt til samråd i både Finansudvalget og Kirkeudvalget. Hun fastholdt, at hun intet vidste og ville afvente resultatet af advokatundersøgelsen. I begyndelsen af juni blev ministeriet sat under administration, angiveligt efter hendes eget initiativ. Alle beslutninger med væsentlige økonomiske eller regnskabsmæssige konsekvenser skulle herefter godkendes af en specialgruppe i Finansministeriet. Folkekirken var kommet under admini-

stration, og der bebudedes et udgifts- og ansettelsesstop.

Der var ikke på dette tidspunkt af forløbet fare for kirkeministerens politiske liv. Oppositionens overvejelser om et mistillidsvotum betragtede statsministeren for useriøse, og desuden havde hun støtte fra Dansk Folkeparti. Bag denne støtte fra dette partis to fremtrædende repræsentanter fra Tidehverv, præsterne Søren Krarup og Jesper Langballe, anedes også et internt folkekirkeligt opgør. Siden hendes tiltrædelse havde der været flere konflikter mellem ministeren og biskopperne og denne nye sag skabte yderligere afstand. Det kom endog så langt, at både biskopper, præster, provster og menighedsråd følte sig magtesløse over for kirkeministeren og derfor var parate til åbent at drøfte, om stat og kirke fortsat skulle hænge så tæt sammen, som de gjorde.

Den 28. maj blev alle partierne på nær Enhedslisten enige om en gymnasiereform. Den betød et farvel til det 100 år gamle linieopdelte almene gymnasium i en sproglig og matematisk linie. I stedet indførtes for de treårige uddannelser, HHX, HTX, HF og det almene gymnasium, et grundforløb på et halvt år efterfulgt af et studieretningsforløb på to et halvt år. Splittelsen om uddannelsespolitikken, som folkeskoleforliget fra 2002 var udtryk for, var ingen af parterne interesserede i at gentage.

Ud over den store del af lovgivningen som ganske normalt og helt uddramatisk gennemføres i enighed i Folketinget, var forligene om satspuljen og gymnasiereformen i realitet de eneste brede forlig af væsentlig betydning i dette halvår. På afgørende områder – udenrigs-, sikkerheds- og skattepolitik – havde regeringen ført politik alene med Dansk Folkeparti. Det grundlæggende samarbejds-mønster kunne, i modsætning til forrige halvår, igen karakteriseres som tenderende mod blokpolitik. Den havde også manifesteret sig i de tilløb, der havde været til ministerstørme.

Trods den relativt fredsommelige afslutningsdebat kunne der dog i perioden spores en skærpelse af tonen fra oppositionens side. Især Socialdemokratiet begyndte at fremstå lidt mere samlet og aggressiv i oppositionsrollen, uden at det dog gav sig udslag i ændringer af betydning i de løbende meningsmålinger. Regeringen og dens parlamentariske støtteparti havde stadig tilslutning fra et flertal blandt vælgerne, så vurderet på den baggrund var der ingen grund til for regeringen at ændre på sit helt overordnede politiske projekt: en grundlæggende omprioritering af værdier, holdninger og økonomi.

Manuskriptet afsluttet den 2. september 2003.